

УДК: 811.163.41'357

ИД: 188027148

Примљено: 7. септембра 2011.

Прихваћено: 25. новембра 2011.

Монографска студија

АСС. МР БРАНИСЛАВА М. ДИЛПАРИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за енглески језик и књижевност

КАТЕГОРИЈЕ ВОЋЕ И ПОВРЋЕ Атрибути и дефинисање у српском језику

Сажетак: Према резултатима емпиријског истраживања Е. Рош и К. Мервис (1975), прототипне структуре категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ, две суседне категорије са надређеног нивоа категоризације, формирају се по принципу породичне сличности. То значи да ове категорије немају онај класични „скуп нужних и довољних обележја“ који их дефинише већ су њихови чланови повезани „изукрштаном мрежом особина и односа“ у којој се јављају свега два атрибута заједничка за све чланове — ’део биљке / биљка’ и ’јестив(а)’. Како врло општи, ови атрибути свакако нису и довољни да би се њима поменуте категорије дефинисале и одвојиле како једна од друге, тако и од осталих категорија јестивих (делова) биљака. Кроз анализу и поређење већег броја дефиниција за ВОЋЕ и ПОВРЋЕ (добijenих у анкети од стотину говорника српског језика; преузетих из књиге *Lexicography and Conceptual Analysis* А. Вјежбицке; преузетих из пет општих речника српског језика), аутор овог рада покушава да утврди групу атрибута који би могли имати кључну улогу у разликовању посматраних категорија и да потом, на основу њих, потражи што адекватнији начин за дефинисање две категорије у српском језику који би, како се нада, могао бити прихватљив и са становишта савремене (прототипне) семантике и са становишта практичне лексикографије.

Кључне речи: Теорија прототипа, надређена категорија, породична сличност, атрибути, ВОЋЕ, ПОВРЋЕ, дефинисање, српски језик.

¹ danya@open.telekom.rs

1. Теоријски оквир

1. 1. Разматрајући проблем дефинисања немачке именице *Spiel* [игра], Лудвиг Витгенштајн (1945) уочава да ова категорија нема онај „скуп нужних и довољних обележја“ којим би се, према принципима аристотеловске теорије категоризације, она морала дефинисати и јасно одвојити од неигара,² већ да међу бројним чланова те категорије (карташке игре, игре на табли, игре са лоптом, дечије игре, олимпијске игре, итд.) постоји једна изукрштана мрежа особина и односа у којој једни чланови деле једна својства, други нека друга, трећи опет нека трећа, итд., а да при том постоје и случајеви када једни чланови практично немају баш ништа заједничко са неким другим члановима категорије (Taylor 1995: 38–39; Šipka 1998: 28).

1. 2. Да се по истом принципу, тзв. *принципу породичне сличности*, осим поменуте категорије, формирају и категорије FURNITURE [намештај], FRUIT [воће], VEGETABLE [поврће], VEHICLE [возило], WEAPON [оружје] и CLOTHING [одећа] касније су показали и резултати емпиријског истраживања америчких когнитивних психолога Елинор Рош и Каролин Мервис (1975: 577–584). У овом истраживању испитаници су имали задатак да за одређено време наведу што већи број атрибута за сваки од двадесет понуђених чланова³ поменутих категорија, а потом и што већи број атрибута за саме надређене категорије (Rosch & Mervis 1975: 578). Док су за сваку од категорија са основног нивоа категоризације испитаници навели велики број (перцептивних и функционалних) атрибута који су не само заједнички за све њене чланове већ и доста различити у односу на атрибуте суседних категорија, међу атрибутима наведеним за надређене категорије јавио се врло мали број заједничких и, уз то, толико општих атрибута да се њима ниједна од тих

² Према аристотеловској теорији категоризације, категорије се дефинишу помоћу скупа нужних и довољних обележја која морају бити присутна код свих чланова дате категорије. Уколико једно од тих обележја нема, ентитет једноставно не припада посматраној категорији. При томе су категорије са различитих нивоа категоризације организоване тако да свака подређена категорија садржи сва обележја непосредно надређене категорије плус једно или више својих дистинктивних обележја, што истовремено значи и да се категорије са истог нивоа категоризације међусобно разликују по најмање једном јединственом обележју (Taylor 1995: 47).

³ Чланови који су у овом истраживању понуђени за сваку категорију били су високо котирани на листи типичности која је састављена у једном од ранијих емпиријских истраживања Елинор Рош (1975). У категорији FURNITURE, рецимо, високо котирани били су: >CHAIR<, >SOFA<, >COUCH<, >TABLE<, док су се на периферији ове категорије нашли: >VASE<, >ASHTRAY<, >FAN<, >TELEPHONE<; у категорији FRUIT као најтипичнији чланови издвојили су се: >ORANGE<, >APPLE<, >BANANA<, >PEACH<, а као сасвим нетипични: >GOURD<, >OLIVE<, >PICKLE<, >SQUASH<; најтипичнији чланови категорије VEGETABLE били су: >PEA<, >CARROT<, >GREEN BEANS<, >STRING BEANS<, >SPINACH<, а сасвим нетипични: >GARLIC<, >DANDELION<, >PEANUT<, >RICE<; итд. (Rosch 1975: 229–231).

категирија не би могла дефинисати и јасно одвојити од других, суседних категорија, нпр. за категорију FRUIT наведена су свега два таква атрибута: '(part of) plant' [део биљке / биљка] и 'edible' [јестив(а)], док за категорију FURNITURE, штавише, није наведен ниједан такав атрибут (Taylor 1995: 48; Harley 2001: 289).

Осим заједничких и општих атрибута, ако их је уопште и било, као атрибути за надређене категорије често су се наводили и атрибути који у ствари карактеришу само неке од чланова ових категорија, нпр. за категорију FURNITURE наведени су: 'has legs' [има ног(а)ре], 'has back' [има наслон], 'has plain top' [има равну горњу површину], 'is used to sit on' [користи се за седење], 'is used to eat on' [служи да се на њему обедује], 'made of wood, metal or plastic' [направљен од дрвета, метала или пластике], итд. Због таквог „позајмљивања“ атрибута од категорија са основног нивоа, надређене категорије проглашене су *ипаразитским* (Ungerer & Schmid 1996: 74–75). Поређењем атрибута наведених за надређене категорије са атрибутима наведеним за појединачне категорије са основног нивоа као њихове чланове потврђен је принцип породичне сличности — неке од атрибута наведених за категорију FURNITURE категорија CHAIR делила је са TABLE, неке друге са SOFA, SOFA је опет поједине атрибуте делила са BED, TABLE са SHELF, SHELF са CUPBOARD, итд. (Ungerer & Schmid 1996: 76).

Исто тако, утврђено је и да централни (типични) чланови једне надређене категорије међусобно имају много већи број заједничких атрибута него што је то случај са њеним периферним (нетипичним) члановима, нпр. првих пет централних чланова категорије FURNITURE имали су тринаест, а последњих пет периферних свега два заједничка атрибута, а у категорији CLOTHING разлика је била још већа — најтипичнији чланови имали су двадесет један заједнички атрибут, а последњих пет периферних ниједан; такав однос за категорију FRUIT износио је 16:0, а за категорију VEGETABLE свега 3:0 (Rosch & Mervis 1975: 582).

1. 3. Резултати наведеног истраживања ишли су у прилог многим заговорницама слогана „против дефиниција“ који су, следећи Витгенштајна, тврдили да се већина свакодневних речи једноставно опире сваком покушају дефинисања и да су огромни напори који су до тада уложени за проналажење њихових есенцијалних обележја у ствари били узалудни (Wierzbicka 1992: 23; 2004: 168). Такво гледиште, међутим, Ана Вјежбицка коментарише на следећи начин: „Појавила се једна нова клима мишљења у којој се свако ко покуша нешто да дефинише излаже опасности да буде виђен као једна старомодна фигура, [која егзистира] изван свог времена и [савремених] интелектуалних токова. Да би се тој клими прилагодио, од семантичара се не очекује

да расправља о дефиницијама већ о породичним сличностима, прототипима и нејасноћи човекове мисли. Тај 'модеран' поглед на предмет [семантике] претпоставља да се речи не могу дефинисати јер је значење енкодирано у људском језику у суштини 'нејасно' (...). Понекад се признаје да су дефиниције, из 'практичних разлога', можда и потребне, али се тај 'практични задатак' сматра незанимљивим и препушта лексикографима. Теоретичари [при томе] треба да се баве вишим стварима" (1992: 23).

Сматрајући, такође, да прихватање нових идеја теорије прототипа као „једног чаробног кључића који отвара сва врата без икаквог [уложеног] напора“ (2004: 167)⁴ уз истовремено потпуно одбацивање „појма семантичке инваријанте — камена темељца ефикасне семантичке анализе“ (2004: 24) многима служи само као добар „изговор за интелектуалну лењост и површност“ (2004: 167), Вјежбицка чини оно што је Витгенштајн прогласио „немогућим“ — у „изукрштаној мрежи особина и односа“ којом су, по Витгенштајну, повезани чланови категорије ИГРА она ипак успева да издвоји семантичку инваријанту која ову категорију дефинише, одн. својства која су, како наводи, заједничка за све њене чланове: (1) many kinds of things that people do; (2) for some time; (3) for pleasure; (4) when people do these things, one can say these things about these people: (4.1) they want some things to happen; (4.2) if they were not doing these things, they wouldn't want these things to happen; (4.3) they don't know what will happen; (4.4) they know what they can do; (4.5) they know what they cannot do (2004: 159).⁵

Осим тога, истиче Вјежбицка, то што дефинисање значења у прошлости помоћу, рецимо, семантичких обележја или маркера није било успешно „није зато што речи немају константна значења већ зато што методологија није била одговарајућа“ (2004: 24). Стога, она предлаже да се напусте традиционалне форме дефиниције и да се потраже нови формати или нови модели дефинисања који ће бити блиски открићима савремене семантике (2004: 283). Један од таквих модела, штавише, она и приказује у својој књизи *Lexicography and Conceptual Analysis* дефинишући око шездесет категорија са различитих нивоа категоризације. Ове дефиниције подоста одступају од

⁴ Вјежбицка не одбацује теорију прототипа већ само сматра да њено безрезервно прихватање од стране многих теоретичара може семантичкој науци донети више штете него користи. Да се то ипак не би догодило, наводи она, нова теорија „своју корисност треба да докаже кроз семантички опис, а не кроз семантичко теоретисање“ (2004: 167).

⁵ Семантичко обележје (1) показује да су игре људске активности (иако се животиње такође могу играти, оне ипак не играју игре) и да постоји више врста игара; обележје (2) показује да игре нису тренутне, већ да трају неко време; обележје (3) да људи играју игре из задовољства; (4) да игре имају константне карактеристике: (4.1) да игре имају своје циљеве; (4.2) да ти циљеви ван игре немају никакву вредност; (4.3) да је ток игре непредвидив; (4.4) и (4.5) да игре имају извесна правила која познају сви учесници (Wierzbicka 2004: 159).

класичних и у погледу метајезика који се у њима користи и у погледу опширности која је у ствари последица врло детаљног описивања и општих и специфичних карактеристика (појединих) чланова датих категорија (Geeraerts 2006: 117; в. примере у табелама 2 и 3). Иако Вјежбицка и сама наводи да са становишта практичних лексикографа, који реално не располажу довољним просторим да на сличан начин дефинишу хиљаде и хиљаде речи, њене дефиниције вероватно нису прихватљиве, она ипак издваја и речи чувеног лексикографа и семантичара Игора Мељчука имплицитно указујући на једно од могућих оправдања за њих — „Није само сваки језик читав један свет сам за себе, већ је то и свака лексема једног језика“ (Wierzbicka 2004: 258).

Ипак, док лексикографска пракса не буде (ако икада и буде) учинила сличан (радикалан) заокрет у методологији дефинисања речничких одредница, вођена могуће и предложеним моделом Ане Вјежбицке, од лексикографских дефиниција ће се и даље очекивати да задовоље два основна критеријума — да буду и „максимално уопштене“ и „минимално специфичне“ (Geeraerts 2006: 351), одн. и да укључују „све појединачне могућности без посебног истицања“ и да садрже „само најважнија семантичка обележја дефинисане лексичке јединице, (...) довољна да би се [она] разликовала од других [лексичких] јединица“ (Zgusta 1971: 253).

2. Атрибути и дефинисање категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ

2. 1. Према резултатима истраживања Рошове и Мервисове, категорије ВОЋЕ и ПОВРЋЕ, две суседне категорије са надређеног нивоа категоризације између којих се јасне и оделите границе у стварности не могу повући, своје прототипне структуре такође формирају по принципу породичне сличности. Другим речима, ове категорије немају онај класични „скуп нужних и довољних обележја“ који их дефинише већ су њихови чланови повезани „изукрштаним мрежама особина и односа“ у којима се јављају свега два заједничка атрибута — ’део биљке / биљка’ и ’јестив(а)’. Како врло општи, ови атрибути свакако нису довољни да би се њима поменуте категорије дефинисале и одвојиле како једна од друге, тако и од осталих категорија јестивих (делова) биљака.

Имајући у виду да „(лексикографске) дефиниције, често, представљају декомпоноване семеме“ (Гортан-Премк 1997: 90), аутор овог рада покушава да кроз анализу и поређење великог броја дефиниција за две категорије утврди групу атрибута који би могли имати кључну улогу у њиховом раздвајању и да потом, на основу њих, потражи што адекватнији начин за дефинисање две категорије у српском језику који би, како се нада, могао бити прихватљив

и са становишта савремене (прототипне) семантике и са становишта практичне лексикографије.

Грађу на којој је ово истраживање базирано чине: (1) дефиниције посматраних категорија добијене у анкети са стотину изворних говорника српског језика; (2) дефиниције категорија FRUIT и VEGETABLES које Ана Вјежбичка такође нуди у поменутој књизи *Lexicography and Conceptual Analysis*; (3) лексикографске дефиниције лексема *воће* и *поврће* издвојене из пет општих речника српског језика.

2. 2. Анкета чији се резултати приказују у овом одељку спроведена је у априлу и мају 2004. године међу стотину испитаника, изворних говорника српског језика, различите старосне доби, пола, степена и профила образовања, те различитих места становања. Анкета је имала за циљ да, поред утврђивања семантичке организације чланова категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ, одн. степена типичности њихових чланова у српској култури,⁶ издвоји и оне атрибуте које испитаници сматрају пресудним да би се ове „изукрштане мреже особина и односа“ дефинисале и одвојиле једна од друге. Испитаницима је стога задат „обичан школски“ задатак да обе категорије („само“) дефинишу⁷ и да потом и засебно истакну најбитније разлике међу њима.

2. 2. 1. Многи испитаници, како се у разговорима непосредно након анкете сазнаје од њих, били су сасвим незадовољни обављеним задатком и при томе веома изненађени немогућношћу да „тако обичне, свакодневне ствари“ као што су воће и поврће опишу у једној „нормалној“ дефиницији, а да при том не остану и неки „случајеви“ који се у њу не уклапају. Те „нормалне“ дефиниције претпостављале су, дакле, аристотеловске принципе категоризације,⁸ одн. да сви чланови једне категорије деле сва њена обележја, а дефи-

⁶ У српској категорији ВОЋЕ као најтипичнији чланови издвојили су се: >ЈАБУКА<, >БРЕСКВА<, >НАРАНЦА<, >КРУШКА<, >ЈАГОДА<, а као нетипични: >ЗОВА<, >ОГРОЗД<, >БРУСНИЦА<, >ЛИМЕТА<, >БРЕКИЊА<. У категорији ПОВРЋЕ високо су се котирали: >КРОМПИР<, >КРАСТАВАЦ<, >ЗЕЛЕНА САЛАТА<, >ШАРГАРЕПА<, >ПАПРИКА<, а најниже: >ЕНДИВИЈА<, >ШТИР<, >ШТАВЕЉ<, >БРОСКВА<, >БОРАЖИНА< (више о томе в. у Đilpragić 2007: 141–156).

⁷ Како би се избегао „школски контекст“, одн. експлицитно тражење дефиниција које је обично негативно конотирано, у првобитно конципираном анкетном листу постављена су алтернативна питања *Шта је воће?* и *Шта је поврће?*. Међутим, у пробној анкети са мањим бројем испитаника ова питања су се показала двосмисленим, јер су поједини испитаници приликом давања одговора на њих само набрајали различите врсте воћа и поврћа. Задатак је стога гласио: *Дефинишите воће и Дефинишите поврће.*

⁸ Овакву тежњу људи да ванјезичку стварност уреде тако што ће њене појавности класификовати у увек јасне и сасвим оделите категорије Тејлор види као последицу формалног школовања кроз које се стално намећу експертске дефиниције, вековима засноване на дигиталистичким принципима аристотеловске теорије. Као други могући фактор Тејлор разматра и ауторитативну природу Библије, по којој је Бог утврдио јасно оделите врсте, а Адаму само препустио њихово именовање, чиме је и улога самог језика претрпела благодети класичне теорије (1995: 75).

ниције типа „Воће је група вишегодишњих дрвенастих биљака чији се сочни и слатки плодови користе у исхрани“ нису уистину обухватиле све чланове ове категорије, нпр. оно воће које није (увек) слатко, већ кисело (попут лимуна, наранџе, киселих јабука итд.) или горко (попут грејпфрута), затим оно које није сочно (попут ораха, кестена, лешника, бадема, кикирикија и свог сушеног воћа) или оно које је или потиче од једногодишње и(ли) зељасте биљке (као што су јагода, лубеница, диња, кикирики).

У тежњи да својим дефиницијама обухвате све или макар што више различитих чланова категорија, један број испитаника понудио је веома исцрпна описивања. Међутим, ни тако обављеним задатком испитаници нису били задовољни, јер су им дефиниције, како су сами рекли, биле „некако рогобатне“. Између осталог и због тога, како се касније увиђа, што су те дефиниције биле препуне примера за изузетке од првобитног одређења неке карактеристике воћа или поврћа, нпр. „Воће је (...) сочно (осим ораха, лешника, кестена, бадема, кикирикија), слатко (осим лимуна, који је кисео, те грејпфрута, који је горак) ...“ или „Воће (...) расте на дрвећу (осим јагоде, лубенице и диње — на зељастим биљкама, и малине, купине и рибизле — на жбуновима) ...“, итд.

Један број испитаника решење у дефинисању проналазио је и у језичким оградама *углавном*, *најчешће*, *обично*, нпр. „Воће је група *обично* слатких плодова који расту *углавном* на дрвећу и који се *најчешће* једу после или између главних obroка или се од њих праве колачи, џемови, сокови и нека алкохолна пића“. Овакве дефиниције нису биле тако „рогобатне“, а допуштале су припадност и оним члановима који се не одликују увек и тим карактеристикама воћа.

2. 2. 2. Атрибути који су издвојени из одговора испитаника дати су у табели 1. Приказани атрибути нису увек и дословно навођени јер би се у супротном један у суштини исти атрибут само понављао у више различитих језичких варијанти, нпр. атрибут ’јестиво’ у табели замењује и дословно наведене: ’човеку служи као храна’, ’користи се у људској исхрани’, ’елементарна људске исхране’ и сл., док атрибут ’једе се као/уз главно јело’ стоји и уместо: ’користи се као главно јело, прилог или салата’, ’једе се и свеже у салатима’, ’служи као прилог месу’ и сл.⁹

⁹ Такође, атрибут ’део биљке’ стоји и за дословно наведене: ’биљни производ’, ’јестиви производи природе’ и сл., као и за спецификацију дела биљке (плод, корен, листови) или типа биљке од које део потиче (’плод дрвенасте биљке’, ’расте на дрвећу’, ’расте на жбуновима’, ’листови зељастих биљака’, итд.). Посебно наведени део биљке увршћен је под један од атрибута: ’плод’, ’лист’, ’корен’ и др. Атрибут ’слатко’ замењује и: ’слатког укуса’, ’у себи има доста шећера’, ’садржи висок ниво фруктозе’; атрибут ’није слатко’ стоји и за: ’различитих укуса, осим слатког’, ’неутралног укуса’, ’кисело, горко, љуто’; атрибут ’једе се као по-

Иако су у табели поменуте језичке ограде изостављене, у фази вредновања учесталости атрибута у дефиницијама оне јесу узимане у обзир. Тако су нпр. на основу наведеног атрибута 'обично слатко' два поена додавана у рубрику 'слатко' а један у рубрику 'није слатко'. Два поена такође су додељивана и свим „чистим“ атрибутима.

2. 2. 3. Атрибут који по својој учесталости у дефиницијама испитаника изразито доминира у односу на све остале наведене атрибуте односи се, нимало неочекивано, на јестивост и воћа и поврћа. Ипак, као што је већ речено, овај атрибут на посматраном нивоу категоризације није информативан јер га деле не само сви чланови две посматране категорије, већ и све друге компоненте људске исхране. Ту општу категорију јестивих материја знатно сужава атрибут 'део биљке' или пак 'биљка', али на нижем нивоу категоризације он није дистинктиван за чланове категорије јестивих (делова) биљака, па тиме ни за категорије ВОЋЕ и ПОВРЋЕ.

Даља спецификација могла би се односити на тип биљке чији се део користи за јело и/или на сам део те биљке, али се овде (већ) стиже до мањег или већег степена разуђености и стога се једино може посматрати кроз оно што је за дату категорију *типично*, одн. оно што се у њој *најчешће* јавља. Тако се у категорији ВОЋЕ јављају и дрвенасте, и жбунасте, и зељасте (или, гледано по другом критеријуму, и вишегодишње и једногодишње) биљке, при чему се као убедљиво најчешће издвајају дрвенасте (вишегодишње) биљке или, прецизније, дрвеће. Што се јестивог дела биљке тиче, у овој категорији, према мишљењу испитаника, заступљен је искључиво плод. Иако би се у први мах овакав резултат могао тумачити на један од три начина: (1) орах, лешник, бадем и сл. испитаници такође виде као плодове уместо као семе ове подгрупе (најчешће истоимених) воћних биљака, (2) приликом дефинисања поменуту подгрупу воћа испитаници једноставно губе из вида, (3)

сластица / у посластацама' и за: 'једе се као десерт', 'користи се у посластацама', 'једе се после главног оброка', 'једе се између оброка', 'једе се као ужина'; атрибут 'користи се непрерађено' и за: 'користи се у свежег стању', 'једе се пресно', 'једе се свеж као салата' и сл.; атрибут 'користи се прерађено' и за: 'термички се прерађује', 'кува се, пече или пржи пре употребе', 'ставља се у туршију за употребу у току зиме', 'од њега се праве џемови, компоти, сокови, алкохолна пића, торте, колачи, сладолед'; атрибут 'здравио' и за: 'садржи пуно витамина, минерала и других хранљивих састојака потребних човеку' итд. У овој фази обраде анкетних одговора јавио се проблем са уопштавањем атрибута који се односи на типове биљака чији се део једе као воће, конкретно са жбунастим биљкама. Наиме, када би тип биљке у својим дефиницијама наводили, испитаници би некада у виду имали чврстину њеног стабла (дрвенасте/зељасте биљке), некада њену форму (дрвеће/жбунови), а некада и мешовити критеријум (дрвенасте/жбунасте/зељасте биљке, при чему жбунасте биљке могу бити и дрвенасте и зељасте). Како су навођењем атрибута 'плод (углавном) дрвенасте биљке' / '(углавном) дрвенаста биљка' и 'плод зељасте биљке' / 'зељаста биљка' испитаници могли подразумевати и (део) жбунасте биљке, атрибути 'плод жбунасте биљке' / 'жбунаста биљка' издвојени су као засебни, а првим је „покривен“ и јасан атрибут 'расте на жбуновима'.

АТРИБУТИ	ВОЋЕ	ПОВРЋЕ	АТРИБУТИ	ВОЋЕ	ПОВРЋЕ
јестиво	200	200	биљка	86	92
део биљке	148	124	дрвенаста биљка	64	—
део дрвенасте биљке	64	—	жбунаста биљка	13	—
део жбунасте биљке	17	—	зељаста биљка	9	88
део зељасте биљке	13	116	једногодишња биљка	7	32
део једногод. биљке	21	54	вишегодишња биљка	38	—
део вишегод. биљке	56	—	једе се као посланица	162	—
разни делови	—	16	/у посланицама		
корен	—	10	једе се као/уз главно јело	—	158
кртола	—	10	користи се непрерађено	84	37
лишће	—	12	користи се прерађено	33	74
цвет	—	2	зачињава се	5	32
плод	122	8	не зачињава се	6	—
семе	—	6	слатко	168	7
расте у земљи или близу земљ. површине	—	58	није слатко	33	76
			здро	42	38
расте далеко изнад земљине површине	18	—	сочно	54	—
			није сочно	11	—
			пољопривредна култура	6	6
			расте у воћњацима	6	—
			гаји се у башти	1	8

Табела 1: Атрибути категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ према испитаницима анкете
 њене чланове испитаници не сматрају врстама воћа, још један податак добијен у истој анкети показује да се последња наведена интерпретација може сматрати нетачном — на питање *Да ли су орах, лешник, бадем, кесџен и кикирики врсте воћа?*¹⁰ свих стотину испитаника дало је потврдан одговор. Стога се могуће објашњење пре налази у прве две тачке при чему би прво,

¹⁰ Укључивање и овог питања у анкету, која је спроведена у оквиру једног ширег испитивања и контрастирања семантике назива за воће и поврће у енглеском и српском језику, имало је за циљ да се утврди да ли и у српском језику, као што је то случај са енглеским (в. *Webster*

уколико би се показало као тачно, могло послужити и као још једна илустрација различитости између народне и стручне категоризације.

За разлику од ВОЋЕ, категорији ПОВРЋЕ као „чист“ атрибут испитаници приписују тип биљке — ’зеласте (једногодишње) биљке’. Међутим, као и свако, и ово „правило“ има изузетак — печурке. Иако печурке, дакле, нису покривене ниједном од дефиниција испитаника, оне, упркос томе, своје место нису нашле ни на самој периферији српске категорије ПОВРЋЕ (позициониране на нимало лошем 29. месту, в. Dilparić 2007: 148), те их због тога приликом дефинисања не би требало олако изгубити из вида. Што се тиче јестивог дела биљке, његова спецификација у категорији ПОВРЋЕ на овом нивоу категоризације није изводива с обзиром на то да се у исхрани као поврће користе заиста најразличитији биљни делови, без изразите преваге иједног од њих, нпр. код шаргарепе, цвекле, рена, кромпира, црног лука, белог лука и др. користи се корен, кртола или луковица, код зелене салате, купуса, спанаћа, блитве и др. листови, код карфиола и броколија цветови/пупољци, код паприке, тиквица, парадајза, краставца, плавог патлиџана плод, код пасуља, грашка, боба, сочива и др. семе, код бораније махуне, а некада то могу бити и сасвим различити делови исте биљке као што је то случај са празилуком, младим луком, печуркама и др.¹¹

Као релевантан атрибут за посматране категорије издвојио се и укус јестивог дела биљке што опет не представља велико изненађење ако се има у виду да је укус једно од најважнијих, ако не и најважније обележје хране. Иако присутна код обе категорије, два издвојена атрибута која се односе на укус воћа и поврћа, ’слатко’ и ’није слатко’, по својим вредностима се ипак подоста разликују посматрано и у вертикалном правцу, одн. поређењем вредно-

Comprehensive Dictionary 1987: 510; Geeraerts 2006: 116), постоји тенденција да се језграсто воће (енгл. *nuts*) исклучи из надређене категорије ВОЋЕ и издвоји као засебна категорија јестивих делова биљака.

¹¹ Спецификован део биљке у категорији ПОВРЋЕ постаје информативан тек на нижем нивоу категоризације, одн. у подели на коренасто-кртоласто, лиснато, махунасто/зрнасто и друге врсте поврћа у коју се знатно уплићу и стручна гледишта, одн. гледишта повртарске науке. Утицаји стручне на народну категоризацију, међутим, нису нимало ретки за језике тзв. „научних“ култура (Ungerer & Schmid 1996: 63). Код нас се, рецимо, врло често може чути да су лубенице и диње у ствари врсте поврћа а не воћа што је свакако у складу са научном класификацијом (в. Aleksić i dr. 1969: 8) а у супротности са народном класификацијом. Између научних и народних таксономија биљака постоје и многе друге разлике. Пре свега, ботаника има за циљ да опише и у категорије класификује све до сада пронађене биљне врсте у свету, а њих је преко два милиона, из чега произилази и њена изразита комплексност — велики број хијерархијских нивоа и мноштво потподела, као и увек отворена могућност да се открићем неких нових биљних врста ова комплексност повећа и додатним потподелама, одн. новим категоријама. С друге стране, обична категоризација врши се на основу перцепције, искуства, свакодневне интеракције човека са биљкама у свом окружењу, па ће свака од народних таксономија имати знатно мањи број врста, те у односу на стручну таксономију и знатно редуковану структуру (Ungerer & Schmid 1996: 61; Leech 1990: 113). Рецимо, у до сада најдетаљније

сти у истој рубрици (или ВОЋЕ, или ПОВРЋЕ), и у хоризонталном правцу, одн. поређењем вредности између две рубрике. Према тим вредностима, 'слатко' представља атрибут који се најчешће јавља код чланова категорије ВОЋЕ, а 'није слатко' код чланова категорије ПОВРЋЕ.

Типичан укус воћа и поврћа одредио је и разлику у начину њихове употребе у људској исхрани — док се поврће једе као главно јело или уз главно јело (нпр. као салата), (углавном) слатко воће једе се као посланица сама по себи или као компонента неке друге посланице (нпр. воћних салата, сладоледа, колача, торти, компота и сл.). Ова дистинкција посебно се односи на (традиционалну) српску кухињу у којој се поменути укуси не мешају за разлику, рецимо, од британске или (англо)америчке кухиње у којој се слатким воћним сосовима преливају поједине врсте печеног меса, нпр. сосом од јабуке печена пилетина, а сосом од бруснице печена ћуретина као неизоставним делом празничне трпезе за Дан захвалности. Ипак, атрибуту 'једе се као посланица / у посланицама' и 'једе се као/уз главно јело' ни у српској култури не раздвајају у потпуности нити две посматране категорије, нити остале категорије јестивих (делова) биљака, већ опет само оно што је међу њима *типично*, нпр. лимун се може користити и за зачињавање (нпр. рибе), а пшеница, с друге стране, може бити и део посланице (нпр. жито са шлагом).

Судећи по вредностима учесталости, атрибуту 'користи се прерађено' и 'користи се непрерађено', који се односе на још један аспект употребе воћа и поврћа у исхрани, показали су се мање битним у односу на претходне. Још мањи значај добили су и атрибуту који се односе на употребу зачина или других додатака током припремања одређених врста воћа и поврћа за употребу ('зачињава се' и 'не зачињава се'). Ипак, сви они заједно указују на још један вид интеракције људи са посматраним деловима биљака — воће се, типично, једе у свежем стању без икаквих додатака, док се поврће чешће прерађује и зачињава.

истраженој ненаучној таксономији биљака, тј. таксономији биљака целталског народа из јужног Мексика који говори језиком маја, тринаест главних хијерархијских нивоа ботаничке таксономије сведено је на свега пет (Ungerer & Schmid 1996: 63–64). Осим тога, разлика између ботаничке и народних таксономија огледа се и у присуству/одсуству назива за категорије, нарочито на вишим нивоима хијерархије. У целталској таксономији, на пример, пасуљ и кукуруз нису сврстани ни у једну надређену категорију биљака, а нема ни општег назива за све биљке (Ungerer & Schmid 1996: 64). Ни прецизно повучене границе између категорија на истом нивоу хијерархије, а тиме и припадност неке биљке само једној од тих категорија, за разлику од ботаничке, нису одлика народних таксономија. Послужимо се и Личовим примером љутића, који се може класификовати и као цвет и као коров, у зависности од тога да ли је засађен у башти као украсна биљка или је самоникло израстао у њој или ван ње (1990: 26). Пример љутића указује не само на то да у народном поимању једна биљка може припадати различитим категоријама, већ да на обичну категоризацију утичу и културне норме, што са једном, универзалном ботаничком класификацијом није случај.

За не тако велики број испитаника била је важна и сочност плодова који се употребљавају као воће, док се сочност делова биљака које се употребљавају као поврће није показала релевантном. У мањем броју испитаници су навели и корисност воћа и поврћа по здравље човека, која, иако важан, није и пресудан атрибут за раздвајање ових категорија. Готово занемарљиве вредности за учесталост у дефиницијама добили су атрибути 'пољопривредна култура', 'расте у воћњацима' и 'гаји се у башти'. Чланови обе категорије свакако представљају и пољопривредне културе међу којима се воће најчешће узгаја у воћњацима а поврће у баштама. Ипак, оштра граница се ни у овом смислу не може повући, јер се као воће и поврће могу користити и делови појединих самониклих биљака (нпр. шумске јагоде, купине, трњине, шипак (дивље руже), коприва, штавел, жућаница/ендивија и др.), поједине воћке могу се јавити и у баштама (нпр. јагоде, малине, купине, рибизле и др.), а разне врсте поврћа могу се узгајати и на њивама.

Највећи број наведених атрибута, дакле, односи се на функцију воћа и поврћа и, сходно њој, на начине интеракције људи са њима — то су биљке или делови биљака које људи (и) узгајају ради своје исхране и које припремају и употребљавају на одређене начине. Од свих инхерентних својстава делова биљака наводи се само њихово порекло, одн. тип биљака од којих потичу, и укус, а за ВОЋЕ још и сочност и спецификован део биљке који се користи у исхрани (плод). Ниједном се није узео у обзир нити облик воћа или поврћа, нити њихова боја или величина зато што једног општег облика, боје и величине заједничког за све њихове чланове у ствари и нема, што представља један од недостатака надређених категорија у односу на категорије са основног нивоа категоризације (Ungerer & Schmid 1996: 74).¹² Такође, из свих

¹² У теорији прототипа основни ниво категоризације има посебан статус јер се он у спознајном и језичком смислу више истиче од других нивоа. Основни ниво је тај на којем људи у ствари и поимају највеће разлике међу ентитетима или, другим речима, то је ниво који ванјезичку стварност пресеца на максимално информативне, тј. концептуално најодређеније и међусобно најразграниченије категорије (нпр. СТО, СТОЛИЦА, КРЕВЕТ итд. или ЈАБУКА, ТРЕШЊА, БАНАНА итд. или ПАС, ЖИРАФА, СЛОН итд.). Свака категорија са основног нивоа представља најапстрактнију категорију са чијим егземпларима људи увек имају исти начин интеракције и чији сви чланови имају сличан и препознатљив облик. Отуда, свака категорија са овог нивоа јесте и најапстрактнија категорија која се визуелно може представити сликом само једног свог члана за разлику од надређених категорија, какве су и ВОЋЕ и ПОВРЋЕ, чије визуелно представљање изискује приказивање више различитих примера категорије (Tversky & Neamenway 1984: 171). Нпр. на слици која илуструје категорију ВОЋЕ морала би се наћи и јабука, и крушка, и трешња, и банана, и шљива и/или друге врсте воћа, свака са својим карактеристичним изгледом, чиме постаје очигледна и колективна функција ове категорије. С језичког аспекта посматрано, називи за категорије са основног нивоа често су краће и морфолошки просте речи (нпр. *сито*), контекстуално су неутралне, налазе се међу првим речима које усвајају деца и представљају речи које се у свакодневној комуникацији најчешће користе. С друге стране, називи за категорије са подређеног нивоа често су сложене речи, обично састављене од назива за категорије са основног нивоа и одређених модификатора (нпр. *шр-*

дефиниција изостала је и једна од малобројних заједничких карактеристика свих врста и воћа и поврћа, а то је да након извесног времена и воће и поврће трули. Оправданост за то налази се у чињеници да атрибут труљења није информативан ни у оквиру целе категорије биљака, а ни даље, у оквиру категорије органских материја. Тек на вишем нивоу, у поређењу са категоријом неорганских материја, он добија на информативности, и само на том нивоу он постаје дистинктиван.

2. 2. 4. Имајући у виду све додељене вредности за учесталост наведених атрибута, атрибуту које је већина испитаника ипак видела као најбитније за дефинисање и раздвајање категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ јесу: ВОЋЕ — 'делови (углавном) дрвенастих биљака', 'плодови', '(често) слатки', 'једу се као посланица / у посланицама', 'користе се (обично) непрерађени'; ПОВРЋЕ — 'делови зељастих биљака', 'једу се као/уз главно јело', 'користе се (обично) прерађени'.¹³

Поред атрибута 'део биљке' или, тачније, 'делови биљака' којим се у ствари и указује на колективну функцију ових категорија, обема категоријама додељен је и атрибут 'биљка', одн. 'биљке', али са знатно нижим вредностима учесталости у односу на претходни. На основу тога могао би се извести закључак да иако у српском језику називи за обе категорије имају два значења која стоје у метонимијском односу *делови биљака* ↔ *биљке* (без утврђивања примарности једног од њих), за већину испитаника прво значење је ипак доминантније.

2. 3. У четвртог поглављу књиге *Lexicography and Conceptual Analysis* насловљеном *Fruit and Vegetables: The Semantics of Human Categorization* Ана Вјежбицка посматране категорије дефинише на начин приказан у табелама 2 и 3. Иако се углавном односе на енглеске категорије воћа и поврћа које се немало разликују од српских (в. Дилпарић 2006) и иако нису типичне за досадашњу лексикографску праксу, ове дефиниције ипак јесу укључене у грађу из разлога што би оне, могуће, имајући у виду њихову опширност и обиље детаља, могле указати на неке нове атрибуте воћа и поврћа који до сада нису били уткани у лексикографске дефиниције српских назива нити су се

їезаријски сїо), док су називи за надређене категорије понекад девијантни на различите начине (Taylor 1995: 49–50), нпр. српски назив *наметиїај* девијантан је по броју (*комад наметиїаја*, *два комада наметиїаја* итд. а не **један наметиїај*, **два наметиїаја* итд.), док су називи *воће* и *поврће*, осим по броју, девијантни и по роду (оба назива су средњег рода, док су називи за посебне врсте воћа и поврћа већином мушког или женског рода).

¹³ Језичке ограде које су код појединих атрибута додате такође су у складу са приказаним вредностима. Нпр. једна од њих додата је код атрибута 'слатко' који се издвојио као релевантан за категорију ВОЋЕ (са вредношћу 168) јер му у истој категорији парира и атрибут 'није слатко' (са вредношћу 33). Из овог пописа изостављени су општи атрибутуи 'делови биљака' и 'јестиви' као заједнички за обе категорије.

јавили у дефиницијама учесника поменуће анкете, а могли би, можда, јасније раздвојити две посматране категорије. Исто тако, полазећи од тога да се сам аутор ових дефиниција (а) залаже „за емпиријску адекватност спецификације смисла и из ње изведене речничке дефиниције, тврдећи да би оне морале бити формулисане тако да обухвате не само типичне представнике, већ и све остале, те да на тај начин буде обезбеђена исправна применљивост лексеме на целокупну класу датог ванјезичког ентитета“ (Prócić 1997: 49), (б) противи употреби језичких ограда у дефиницијама које, по њеном мишљењу, представљају само сигнале за „неуспех лексикографа у изналажењу семантичке инваријанте [неке категорије]“ (Wierzbicka 2004: 258) и (в) успева, како тврди, да издвоји атрибуте заједничке за све чланове категорије ИГРА, која још од Витгенштајна служи као класична илустрација принципа породичне сличности, очекивало се да ће ове захтеве Вјежбицка испунити и у дефиницијама за две посматране категорије и евентуално издвојити и њихове семантичке инваријанте.

FRUIT	
THINGS OF DIFFERENT KINDS THAT PEOPLE EAT WHICH PEOPLE COME TO HAVE IN THE SAME WAY WHICH ARE USED IN THE SAME WAY, AND FOR THE SAME PURPOSE AND WHICH ARE USED IN GROUPS OF THINGS OF DIFFERENT KINDS THINKING OF SUCH THINGS PEOPLE COULD SAY THESE THINGS ABOUT THEM:	
<u>ORIGIN</u>	<u>SIZE</u>
they grow as parts of certain kinds of things growing out of the ground they don't grow in the ground wanting to imagine such things people would im- agine them as growing on trees [they start to grow out of some parts of things growing out of the ground at a certain time of the year when it is warm and after it has been warm for some time so that all the things could have happened in the things growing out of the ground which have to happen in them before those things which people can eat can grow on them] they become good to eat after they have grown long enough on the things growing out of the ground	they can be small enough for a person to be able to put easily more than one thing of this kind into the mouth and eat them all at the same time or too big for a person to be expected to eat a whole one, bit by bit, at one time but wanting to imagine such things people would imagine them as too big for a person to put a whole one easily into the mouth and eat it and not too big for a person to be expected to eat a whole one, bit by bit, at one time, holding it in one hand <div style="text-align: right;"><u>HOW EATEN</u></div> they are good to eat without being cooked with- out having anything else done to them without any other things and people can eat them for pleasure

Табела 2: Дефиниција категорије FRUIT [воће] Ане Вјежбицке (1985: 299–300)

before they become good to eat they are green or greenish outside	before they become good to eat they can be sour
people cause things of this kind to grow in many places because they want to have those things for people to eat	after they have become good to eat they are sweet, or slightly sweet, or sour but good to eat with something sweet
things on which such things can grow can also grow in some places where people don't cause them to grow	wanting to imagine such things after they have become good to eat people would imagine things which are slightly sweet
but wanting to imagine such things people would imagine them as growing out of the ground in places where people cause them to grow	they have a lot of juice
	eating them uncooked makes one feel good
	they are also good to eat cooked with sugar, or cooked as part of some things which have sugar in them
	their juice is good to drink
	they are also good to eat dried
	they are thought of as things which are good and pleasant to eat
	which don't have to have anything done to them to be ready to eat,
	and which are nice to look at

Табела 2: Дефиниција категорије FRUIT [воће] Ане Вјежбицке (1985: 299–300)

2. 3. 1. Атрибути за обе категорије издвојени из Вјежбицкиних дефиниција приказани су у табели 4 при чему су изостављени доста општи и, уз то, заједнички атрибути за обе категорије (‘физички ентитети различитих врста’, ‘користе се у исхрани људи’, ‘добиајају се на исти начин’, ‘користе се на исти начин’, ‘расту на биљкама’), као и неки од детаља, нпр. да је воће „лепо за гледање“ или када и како расте и сазрева („оно почиње да расте из неких делова ствари које расту из земље у одређеном периоду у години када је топло и неко време након тога“).

2. 3. 2. Издвојени атрибути, иако углавном другачије формулисани, доста се поклапају са онима који су већ издвојени из дефиниција испитаника анкете. Међу њима су за ВОЋЕ: ‘расте *иџиџично* на дрвећу / дрвенастим биљкама’; ‘расте *иџиџично* на узгајаним биљкама’; ‘плодови’; ‘*иџиџично* слатки’ (по испитаницима) / *иџиџично* слаткасти (тј. „*иџо*мало слатки“) (по Вјежбицкој); ‘*иџиџично* сочни’ (по испитаницима) / ‘сочни’ (по Вјежбицкој); ‘једу се као посланица / у посланицама’ (по испитаницима) / ‘једу се из задовољства’¹⁴ (по Вјежбицкој); ‘*иџиџично* се једу непрерађени’; ‘*иџиџично* се једу без

¹⁴ Да воће служи за уживање у енглеском језику указује и етимологија назива за ову категорију: *fruit* Middle English, from Old French, from Latin *fructus*, enjoyment, fruit, from past participle of *fru*, to enjoy (*The American Heritage Dictionary of the English Language*).

VEGETABLES	
THINGS OF DIFFERENT KINDS THAT PEOPLE EAT WHICH PEOPLE COME TO HAVE IN THE SAME WAY AND WHICH ARE USED IN THE SAME WAY, AND FOR THE SAME PURPOSE THINKING OF SUCH THINGS PEOPLE COULD SAY THESE THINGS ABOUT THEM:	
ORIGIN	HOW EATEN
they grow as parts of certain kinds of things growing out of the ground they can grow in the ground or above the ground but they don't grow on trees people cause things which can have such parts to grow in many places because they want to have those things for people to eat	they are good to eat cooked with other things, not sweet things, in order not to be hungry some such things are good to eat without be- ing cooked but having something else done to them when such things are ready to eat one can expect them to be divided into parts and to look different from what they look like when they are growing as parts of things growing out of the ground they are thought of as things which are good for people to eat

Табела 3: Дефиниција категорије VEGETABLES [поврће]
 Ане Вјежбицке (1985: 301)

икаких додатака'; а за ПОВРЋЕ: 'расте у земљи или изнад/близу земљине површине' (одн. 'не расте на дрвећу'); 'расте (*тшшично*) на узгајаним биљкама'; 'једе се као/уз главно јело' / 'једе се да би се њиме утолила глад'; '*тшшично* се једе непрерађено'; 'зачињава се'; 'није слатко'. Вјежбицка, при томе, као једне од „чистих“ атрибута за категорију воћа издваја и атрибуте 'сочно' и 'не расте у земљи' чиме првим из своје дефиниције у потпуности искључује све врсте језграстог воћа и све друге врсте воћа које не морају увек да буду сочне, а, другим, и посебно кикирики чији јестиви део ипак расте у земљи.

Очекиваних „нових“ атрибута у Вјежбицкиним опширним дефиницијама нити има много нити се могу сматрати пресудним за раздвајање две категорије. Атрибут 'споља зелено или зеленкасто' и чисти атрибут 'кисело' који се приписују само незрелом воћу могу се подједнако односити и на плодове из категорије поврћа (па и шире); исто тако, поставља се питање и да ли баш свако незрело воће има једино кисео укус. С друге стране, „нови“ атри-

FRUIT	
не расте у земљи ТИПИЧНО: расте на дрвећу	толико мало да се неколико воћки може ставити у уста и појести из једног пута <i>или</i> толико велико да га једна особа не може појести целог, залагај по залагај, из једног пута
добро за јело када сазри	ТИПИЧНО: толико велико да се цело не може лако ставити у уста и појести и не толико велико да га једна особа не може појести целог из једног пута, залагај по залагај, држећи га у једној руци
док не сазри, споља је зелено <i>или</i> зеленкасто	једе се из задовољства
добија се од биљака које се узгајају на многим местима <i>џакође</i> , добија се од биљака које се не узгајају ТИПИЧНО: добија се од биљака које се узгајају	једе се пресно и без икаквих додатака <i>џакође</i> , једе се кувано са шећером <i>или</i> као део нечег другог што у себи садржи шећер <i>џакође</i> , једе се када је осушено ТИПИЧНО: једе се пресно, без икаквих додатака
споља има кору тврђу од унутрашњих делова	слатко, <i>или љомало</i> слатко, <i>или</i> кисело али добро да се једе са нечим слатким ТИПИЧНО: <i>љомало</i> слатко
унутра има мале нејестиве делове одвојене од осталих делова (када се ставе у земљу) из тих делова ничу нове биљке исте врсте [у питању је, дакле, семе које се налази у плоду]	сочно сок је добар за пиће
VEGETABLES	
расте у земљи <i>или</i> изнад земљине површине не расте на дрвећу	једе се кувано са нечим другим што није слатко <i>неко</i> се једе некувано али уз извесне додатке
добија се од биљака које се узгајају на многим местима једе се да би се њиме утолила глад	када је припремљено за јело, подељено је у делове и изгледа другачије него у периоду када је расло на биљкама

Табела 4: Атрибути категорија FRUIT и VEGETABLES према Вјежбицкој

бут приписан само категорији поврћа који се тиче промене његовог изгледа пре (одн. док расте на биљкама) и након сецкања и/или термичке обраде може се исто тако односити и на (најмање) све врсте воћа.

Оно што је такође ново и посебно занимљиво у дефиницији воћа (не и поврћа) јесте опис његове величине, одн. опис различитих величина чланова ове категорије. Тако се воће, према величини, разврстава у три групе: мало (нпр. трешња, малина, купина, боровница, итд.), велико (нпр. лубеница, диња) и средње (нпр. јабука, наранџа, крушка, бресква, банана, итд.). Средња величина, при томе, у дефиницији је посебно истакнута и њоме се, у ствари, указује на саму норму величине за категорију воћа, оличену пре свега у њеним најтипичнијим представницима (и у енглеском (наранџа), и у српском језику (јабука)). На те најтипичније представнике воћа односи се, такође, и опис воћних плодова као још један „нови“ део дефиниције: плод има кору/љуску (споља), унутрашње делове који су од ње мекши и у њима семе, мало и нејестиво, које је одвојено од других делова. Изузеци од поменутог, међутим, могу се наћи не само на периферији ове категорије већ и у њеном језгру или сасвим близу њега, нпр. семе банане није нити нејестиво нити одвојено од осталих делова овог плода, а семе јагоде, такође јестиво, налази се на самој површини плода.

Анализа, дакле, показује да својим дефиницијама Вјежбица свакако успева да обухвати огромну већину чланова посматраних категорија, али њима ипак не покрива и *све* случајеве. Другим речима, разматрани атрибути нису толико уопштени да би се њима укључили баш сви чланови ових категорија, и типични, и периферни, и тиме обезбедила исправна применљивост њихових назива на целокупну класу датих ванјезичких ентитета. На реалне варијације у присуству/одсуству појединих наведених атрибута код чланова исте категорије указује се првенствено њиховим набрајањем (и, стога, ретком употребом језичких ограда које, дакле, нису и потпуно избегнуте) уз посебно истицање (поново) онога што се у датој категорији *типично, најчешће* јавља.

2. 4. Дистинктивни атрибути за ВОЋЕ и ПОВРЋЕ потражени су, коначно, и у лексикографским дефиницијама њихових српских назива. Дефиниције приказане у табели 5 издвојене су из следећих општих речника српског језика: *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (надаље: РСАНУ), *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (и Матице хрватске) (надаље: РМС1), *Речника српског језика* Матице српске (надаље: РМС2), *Речника савременог српског језика с језичким савешником* Милоша Московљевића (надаље: РМоск) и

Рјечника хрвајскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности (надаље: РЈАЗУ).¹⁵

Оно што се увидом у дату табелу прво намеће као разлика између лексема *воће* и *поврће* јесте различит број њихових семема. Тако се, према речницима, лексема *воће* може односити и на (јестиве) *делове биљака* и на саме *биљке* од којих ти делови потичу, док лексема *поврће* може означавати само групу *биљака* чији се делови на изванстан начин употребљавају у људској исхрани. Ипак, ослањајући се и на резултате анкете са већим бројем изворних говорника српског језика, и на своју језичку компетенцију, аутор овог рада сматра да би семема (укратко) „делови биљака који се употребљавају као поврће“ могла оправдано заузети своје место у полисемној структури лексема *поврће* стојећи са већ забележеном семемом у метонимијском односу *делови биљака* ↔ *биљке*.

Исто тако, друга семема лексема *воће* забележена у РМС1 и РМС2 знатно сужава реални опсег њене употребе, јер, како то уосталом наводе и остали речници, она, ипак, осим дрвећа, одн. воћки, може означавати и друге типове биљака на којима расту воћни плодови.

2. 4. 1. Атрибути које су српски речници издвојили као најважније за дефинисање и разликовање категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ дати су у табели 6. Табела приказује укупно седам атрибута који се у већини дефиниција само понављају, уз мање модификације у начину њиховог формулисања. Ипак, захваљујући тим модификацијама, оличеним у набрајању стварних различитости унутар исте категорији (нпр. „... (плодови) дрвећа и неких жбунастих и зељастих биљака ...“) или употреби језичких ограда („... обично сочни ...“; „... најчешће прерађени ...“), дефиниције се значајније приближавају ванјезичкој стварности, обухватајући не само типичне већ и друге чланове посматраних категорија.

2. 4. 2. Оно што је од свих лексикографских дефиниција обе лексема било сигурно очекивано јесте присуство атрибута ’јестиво’ у њима, макар он био и само имплицитно уткан у неки њихов део, нпр. „... који се једу ...“, „... који се употребљавају као људска храна ...“ и сл. Међутим, у РЈАЗУ овај атрибут из неког разлога изостаје из дефиниције лексема *поврће* (в. табелу 5), која се и иначе није показала као нарочито корисна за ово истраживање, нудећи свега два атрибута — (имплицитно) ’биљка’/’биљке’ и (експлицитно) ’(расте/расту) у вртovima’ — недовољна да дату категорију дефинишу и одвоје и од других категорија јестивих биљака (нпр. зачинских биљака или

¹⁵ У приказаној табели изостаје дефиниција значења лексема *поврће* из РСАНУ, јер се последњи објављени том (XVIII, 2010) овог капиталног речника започетог 1959. године завршава тек глаголском одредницом *очарити*. С друге стране, у грађу су додатно укључене дефиниције из РМС2, који је објављен након првобитног истраживања.

	ВОЋЕ	ПОВРЋЕ
РЈАЗУ	заједничко име за плодове неких дрвета и биљака, који <i>јонајчешће</i> служе за јело; стабло или стабљика, на којима воће дозријева	оно што расте по вртovima
РМС1	плодови (<i>обично</i> сочни) разних воћака, који се <i>најчешће</i> једу и пресни; дрвеће на коме такви плодови расту, воћке	биљке које се употребљавају као људска храна, а гаје се у вртovima, баштама
РМС2	зб. 1. плодови (<i>обично</i> сочни) воћака и неких жбунастих и зељастих биљака који се <i>најчешће</i> једу пресни, непрерађени; 2. дрвеће на коме расту такви плодови, воћке	биљке (<i>обично</i> зељасте) које се гаје у врту а чији се делови користе за људску исхрану
РСАНУ	1. плодови (<i>обично</i> сочни) дрвенастих и неких зељастих биљака, који се <i>најчешће</i> могу јести и непрерађени; 2. воћке, воћне биљке	—
РСЈ	1. сочан плод (плодови) дрвећа и неких жбунастих и зељастих биљака, који је укусан за јело 2. <i>збир.</i> воћке, воћне биљке	<i>збир.</i> вртарско биље чији плод, лишће или корен служе за храну људима

Табела 5: Лексикографске дефиниције лексема *воће* и *поврће*

различитих врста воћних биљака), и од појединих категорија нејестивих биљака (нпр. цвећа или корова) које такође могу расти у вртovima.

Ипак, ово *типично* место узгајања (и) поврћа, као и саму чињеницу о његовом узгајању сви остали речници такође виде као пресудне атрибуте за дефинисање ове категорије, иако овог пута у комбинацији са атрибутом 'јестиво', одн. 'употребљава се у исхрани људи'. Осим њих, за категорију ПОВРЋЕ јављају се још само два додатна атрибута — врло прецизан 'обично зељасте биљке' у РМС2 и недовољно прецизан 'плод, лишће или корен' у РСЈ, који ову категорију знатно сужава потискујући из ње немали број биљака чији се други делови, а не плод, лишће или корен, употребљавају у исхрани као поврће. Неко инхерентно својство дела биљке, као и начин његове употребе у исхрани ниједан од речника није сматрао релевантним атрибути-ма категорије ПОВРЋЕ.

ВОЋЕ							
	типови биљака	узгајање	место узгајања	делови биљака	инхерентна својства делова биљака	употреба/ јестивост	начин употребе у исхрани
РЈАЗУ	дрвеће и биљке	—	—	плодови	—	+	—
РМС1	дрвеће	—	—	плодови	<i>обично</i> сочни	+	<i>најчешће</i> пресни
РМС2	дрвеће, жбунасте и зељасте	—	—	плодови	<i>обично</i> сочни	+	<i>најчешће</i> пресни, <i>непрерађени</i>
РСА-НУ	дрвенасте и зељасте	—	—	плодови	<i>обично</i> сочни	+	<i>најчешће</i> <i>непрерађени</i>
РСЈ	дрвеће, жбунасте и зељасте	—	—	плод (плодови)	сочан	+	—
ПОВРЋЕ							
	типови биљака	узгајање	место узгајања	делови биљака	инхерентна својства делова биљака	употреба/ јестивост	начин употребе у исхрани
РЈАЗУ	—	(+)	вртови	—	—	—	—
РМС1	—	+	вртови, баште	—	—	+	—
РМС2	<i>обично</i> зељасте	+	вртови	—	—	+	—
РСЈ	—	(+)	вртови	плод, лишће или корен	—	+	—

Табела 6: Атрибути категорија ВОЋЕ и ПОВРЋЕ према српским речницима

Што се тиче категорије ВОЋЕ, сви речници сагласни су у следећем: издвајању атрибута 'јестиво', одн. 'употребљава се у исхрани људи', и 'плодови', с једне стране, и изостављању атрибута који би се односили на узгајање (и) воћних биљака и/или *типично* место њиховог узгајања, с друге. За разлику од дефиниција лексеме *поврће*, са изузетком РСМ2, које не упућују на тип(ове) биљака од којих се добија поврће, у дефиницијама лексеме *воће* такав атрибут присутан је у свим речницима и при томе углавном различито формулисан. Иако се поједине разлике у начину његовог формулисања у први мах чине малима, оне значајно утичу на укључивање или искључивање већег броја чланова ове категорије. Највећи број чланова искључује РСМ1 дефинишући воће само као „плодове дрвећа“, док остали речници укључују и плодове других биљака, што је свакако много ближе реалности. За већину речника битни атрибути категорије ВОЋЕ, за разлику од ПОВРЋЕ, јесу и сочност ('обично сочни' (прецизнији); 'сочан'), те један од аспеката употребе у исхрани ('најчешће пресни, непрерађени').

3. Предлог дефиниција за категорије ВОЋЕ и ПОВРЋЕ

3. 1. Категорије ВОЋЕ и ПОВРЋЕ не формирају се по аристотеловским, већ по принципима категоризације према прототипу. За те категорије, стога, није могуће понудити класичне дефиниције, засноване на „скупу нужних и довољних обележја“ и, уз то, још и бинарних, којима би се адекватно и у складу са стварношћу не само обухватили сви чланови ових категорија него и јасно и прецизно повукле границе како између ове две категорије, тако и између других, суседних категорија, као што су, рецимо, ЖИТАРИЦЕ или ЗАЧИНСКЕ БИЉКЕ.

Анализа великог броја њихових дефиниција показује да се у циљу што већег обухвата њихових чланова углавном користе два већ поменућа начина указивања на постојеће варијације унутар исте категорије: (1) набрајање тих варијација, посебно изражено у Вјежбицкиним дефиницијама, које се, ипак, уколико би било доследно примењено, не чини као практичан метод, нарочито са становишта досадашње лексикографске праксе, и/или (2) употреба језичких ограда уз нека од оних својстава која се *најчешће*, али не и увек, јављају код чланова једне категорије, чиме се отвара могућност да сви они ентитети који неко од тих својстава не поседују не морају аутоматски, по класичном принципу *да-не*, бити искључени из ње, што је опет много ближе ванјезичкој стварности. Рецимо, ако је једно од својстава категорије ВОЋЕ *обично* слadak укус, то не значи да ће лимун или грејпфрут или пак неке друге врсте воћа које често јесу, али каткад и нису слатке, бити искључене из ове

категорије, јер ће оне по неком од својих других својстава, којима се, такође, дефинише посматрана категорија, обезбедити себи статус чланова те категорије. При томе, они чланови који поседују највише таквих својстава јесу бољи представници дате категорије и чине њено језгро, док ће они са мањим бројем својстава заузети њену периферију, а не и у потпуности бити искључени из ње. Најбољи представници уједно су и они који су најближи замишљеном прототипу категорије и који имају најмање заједничких својстава са члановима суседних категорија, док ће се на периферији јављати чланови који могу поседовати и већи број својстава чланова других, суседних категорија. Тиме се, дакле, толерише могућност да један ентитет припада и двома или већем броју категорија, а таквих случајева у стварности одиста има: кикирики, авокадо, маслина по неким својствима могу припадати и категорији воћа и категорији поврћа; бели лук, паприка, першун, паштрнак, целер и категорији поврћа и категорији зачинских биљака; кукуруз и пиринач и категорији поврћа и категорији житарица; кукуруз и репа и категорији поврћа и категорији крмних биљака итд.

3. 2. Из анализираних дефиниција издвојен је немали број атрибута две категорије који су се видели као најрелевантнији за њихово дефинисање и раздвајање. Иако су се они, идући од једне до друге дефиниције, наизлед само понављали, врло мали број њих показао се као константа: биљно порекло ових ентитета, јестивост и, стога, сврха (одн. употреба у људској исхрани), а само за ВОЋЕ још и 'плодови' (имајући у виду искључиво народну категоризацију). Узимајући само ове атрибуте у обзир, добијају се следеће дефиниције: *воће* „(јестиви) плодови биљака који се употребљавају у људској исхрани“; *поврће* „(јестиви) делови биљака који се употребљавају у људској исхрани“. Тиме се, очито, категорија ВОЋЕ проширује на све јестиве биљне плодове, укључујући најмање и оне из категорије ПОВРЋЕ, док се категорија ПОВРЋЕ изједначава са читавом категоријом јестивих (делова) биљака, укључујући и читаву категорију ВОЋЕ.

Имајући сада у виду све издвојене (углавном) *типичне* атрибуте, уз употребу језичких ограда, добијају се следеће, свакако опширније али и „некако рогобатне“ дефиниције: *воће* „често слатки и сочни плодови углавном дрвећа (или вишегодишњих биљака), обично узгајаног у воћњацима, који се у људској исхрани употребљавају, најчешће пресни и без икаквих додатака, као посланица / у посланицама и од којих се обично праве сокови (и нека алкохолна пића)“; *поврће* „различити неслатки делови углавном зељастих (или једногодишњих) биљака, обично узгајаних у баштама, који се у људској исхрани употребљавају, прерађени или непрерађени и уз одређене додатке, као/уз главно јело“.

Узимајући у обзир да се након вишевековног трагања за најадекватнијим принципом свеопштег груписања биљака, као најкориснији у народној категоризацији показао утилитарни принцип на којем се уосталом заснивала и њихова првобитна класификација,¹⁶ аутор овог рада сматра да би прецизирање (неминовно *ишшичног*) начина *ујошребе* воћа, одн. поврћа у људској исхрани у дефиницијама можда и на најадекватнији начин раздвојио две категорије, и међусобно, и од других категорија јестивих (делова) биљака. При томе се овде првенствено мисли на онај аспект употребе воћа и поврћа који се тиче самих делова obroka ('као посланица / у посланицама'; 'као/уз главно јело'), а не на чињеницу о могућој, обавезној или непотребној преради воћа/поврћа пре употребе ('непрерађено' / 'прерађено') на коју за ВОЋЕ, не и ПОВРЋЕ, потенцира већина консултованих речника. Овакво гледиште поткрепљује и један од резултата анкете у којој је више од 80% испитаних говорника српског језика прве атрибуте видело као знатно важније у односу на друге, као и *Encyclopaedia Britannica* (2000), по којој се под воћем сматрају делови биљака који се једу као десерт, а под поврћем делови биљака који се *углавном* употребљавају као или уз главно јело. Поред тога, да се ови атрибути сасвим оправдано могу наћи и у лексикографским дефиницијама назива за две категорије потврђује, рецимо, (и) речник енглеског језика *Merriam-Webster Online Dictionary* — **fruit** (1) the usually edible reproductive body of a seed plant; *especially*, one having a sweet pulp associated with the seed <the

¹⁶ Најранији покушај систематског груписања биљака датира из времена пре нове ере, тачније од Аристотела, јер су још тада људи морали разликовати јестиве од отровних биљака (Татић 1985: 45). Тај најстарији принцип разврставања биљака био је, природно, утилитарне природе, базиран на употреби биљака, одн. њиховој корисности или штетности за живот човека. Једна група биљака била је корисна да се употребљава као поврће, друга као воће, трећа као зачини; неке групе су опет биле одличан извор шећера, или скроба, или уља, неке су користиле и само као украси, итд. Проблем са таквом класификацијом огледао се, јасно, у чињеници да различити народи имају сасвим различите навике када је употреба одређених биљака у питању. Други покушај класификације заснивао се на морфолошким карактеристикама биљака, те су се оне глобално делиле на зељасте и дрвенасте, а друга категорија, даље, на жбунове, пузавице и дрвеће, те свака од ових и на листопадне и зимзелене. Ни таква подела није могла бити задовољавајућа из простог разлога што су многе биљке истовремено могле бити представници више овако дефинисаних категорија, нпр. пузавице могу бити и зељасте и дрвенасте, и зимзелене и листопадне. И друге поделе — према периоду живота биљака (једногодишње, двогодишње и вишегодишње) или клими у којој успевају (тропске, суптропске и биљке умерено-континенталне климе) — иако корисне, нису задовољавале из истог разлога као и претходне, пошто би се међу биљкама исте врсте могле наћи и једногодишње и вишегодишње, али и многе врло отпорне биљке које могу успевати у различитим температурним зонама (Koning 1994: 1–2). Данашња ботаничка класификација почива на филогенетским принципима, које је у ову науку увео Чарлс Дарвин, а који подразумевају груписање биљака према њиховим сродничким односима и еволуционим карактеристикама које су генетски наслеђене, а које су анатомске, биохемијске, морфолошке, физиолошке, итд. природе (Татић 1985: 46; Koning 1994: 2). У употреби су, осим тога, и две помоћне, више-мање техничке категорије, ниже и више биљке, али се тиме умногоме одаљавамо од народне категоризације биљака.

fruit of the tree>; (2) a succulent plant part (...) used chiefly in a dessert or sweet course; **vegetable** a usually edible herbaceous plant (as the cabbage, bean, or potato) grown for an edible part that is usually eaten as part of a meal; also, such edible part.

Из предложених опширнијих дефиниција, при томе, могао би се изоставити и атрибут који се односи на употребу шећера, зачина и/или других додатака током припреме воћа и/или поврћа за јело, који се према већини дефиниција није ни издвојио као нарочито битан за разликовање две категорије, као и сам податак о (могућем) узгајању и воћа и поврћа и (типичном) месту њиховог узгајања из разлога који су већ поменути у одељцима 2. 2. 4. и 2. 4. 2. За категорију ПОВРЋЕ, такође, могао би се изоставити атрибут који би указивао на (некакав) укус јестивих делова биљака из ове категорије и, исто тако, избећи посебно истацање великог степена разуђености у погледу самог дела биљке који се користи као поврће. За категорију ВОЋЕ, исто тако, могао би се изоставити податак о добијању сокова (и неких алкохолних пића) од неких од њих који би се у ствари могао покрити задржаним атрибутом 'често сочни'. Уз донекле преформулисане остале атрибуте, чиме би се, између осталог, избегла пречеста употреба језичких ограда и тек имплицитно уградили општи, али свакако врло битни атрибути 'јестиво', одн. 'користи се у људској исхрани', предлажу се, коначно, и следеће дефиниције значења лексема **воће** и **поврће**:

воће зб. 1. често слатки и сочни плодови дрвенастих и неких зељастих биљака који се обично једу као посланица или као део неке друге посланице; 2. биљке на којима такви плодови расту.

поврће зб. 1. делови обично зељастих биљака који се најчешће једу као главно јело, прилог или салата; 2. биљке од којих такви делови потичу.

Предложена дефиниција за **воће**, тако, дозвољава присуство и следећим члановима ове категорије: плодовима који расту и на самониклим биљкама (нпр. боровнице, шумске јагоде, трњине, кестен, лешник и др.), и на гајеним биљкама свих типова (и дрвенастим, и зељастим, којима су покривене и жбунасте, нпр. јабуке, шљиве, јагоде, лубенице, малине, грожђе и др.); плодовима који нису искључиво слатки и/или сочни (нпр. лимун, грејпфрут, наранџа, (на)киселе јабуке, орах, лешник, бадем, суве шљиве, суве кајсије, урме и др.); плодовима који се не једу као посланица сама за себе али могу бити део неке друге посланице (нпр. лимун); плодовима који се у тим посланицама једу непрерађени (нпр. у воћним салатама) или прерађени (нпр. у колачима, тортама, сладоледу, компотима и сл.).

Дефиницијом за **поврће**, с друге стране, дозвољено је присуство: свим деловима зељастих биљака који се могу јести као поврће (корен, кртола, лу-

ковица, лишће, задебљала стабљика, цвет/пупољци, махуна, плод, семе; в. примере у одељку 2. 2. 4.); деловима (јестивих) печурака које не припадају класи зељастих биљака; деловима и самониклих биљака (нпр. коприва, штавел, жућаница/ендивиа, неке врсте печурака, штир), и гајених биљака, било у баштама, било на њивама (нпр. кромпир, шаргарепа, пасуљ, парадајз, краставац, паприка и др.); деловима биљака који се једу прерађени (нпр. грашак, пасуљ, карфиол, плави патлиџан, парадајз, краставац, паприка и др.) и/или непрерађени (нпр. парадајз, краставац, паприка, зелена салата, купус, лук и др.); као и онима који се могу јести као поврће (одн. као главно јело, прилог или салата), али због употребе различитих делова или пак различитих варијетета исте врсте биљке могу припадати и другим категоријама (нпр. першун и целер са јестивим и кореном и лишћем могу припадати и поврћу и зачинским биљкама; кукуруз шећерац поврћу, а други варијетети кукуруза категорији крмних биљака или житарица; поједини варијетети репе и бундеве / тикве поврћу, а други такође групи крмних биљака итд.).

4. Закључак

Анализом великог броја дефиниција за надређене и суседне категорије ВОЋЕ и ПОВРЋЕ у овом раду су издвојени и засебно размотрени сви атрибути ових категорија који су се својим присуством у поменути дефиницијама сматрали најрелевантнијим за дефинисање и раздвајање две категорије, како међусобно, тако и од других категорија јестивих (делова) биљака. Због градијентне, а не дигиталистичке припадности ентитета овим категоријама, које се у стварности преклапају и међусобно, и са другим категоријама, огромна већина издвојених атрибута не указује на оно што је заједничко за све чланове две категорије, већ на оно што је за њих само *ишљично*. Од тих атрибута издвојен је потом и мали број њих који би, по мишљењу (не само) аутора овог рада, могао бити сасвим довољан за дефинисање ових категорија, узимајући у обзир и различите изузетке од првобитног одређења неке (типичне) карактеристике воћа или поврћа, и важност утилитарног принципа за народну категоризацију биљака. На основу тог језгра атрибута, аутор је предложио и нове дефиниције за две категорије које предвиђају принципе теорије прототипа и које би, како се нада, могле бити прихватљиве и са становишта практичне лексикографије.

ЛИТЕРАТУРА

- Aleksić, Dobrila, Živojin Aleksić, Aleksandar Vasić, Tomanija Ivanović, Miroslav Popović, Raleta Savić i Milan Šišковић (1969) *Povrtarski priručnik*, Beograd: Zadruga knjiga.
- Geeraerts, Dirk (2006), *Words and Other Wonders: Papers on Lexical and Semantic Topics*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Гортан-Премк, Даринка (1997), *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Дилпарић, Бранислава (2006), *Концептивна анализа назива за воће и поврће у енглеском и српском језику*, необјављен магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Dilparić, Branislava (2007), „О прототипним структурима категорија воћа и поврћа у српској и америчкој култури”, *Interkatedarska konferencija anglističkih katedri, Niš 2006: Zbornik radova*, Niš: Filozofski fakultet, 141–156.
- Encyclopaedia Britannica* (2000), CD 2000, 3 CD-ROM.
- Zgusta, Ladislav (1971), *Manual of Lexicography*, Praha: Academia.
- Koning, Ross E. (1994), *Classification of Plants*, Plant Physiology Information Website, http://plantphys.info/plants_human/classification.html [12. 3. 2004].
- Leech, Geoffrey (1990), *Semantics*, London: Penguin Books.
- Prčić, Tvrtko (1997), *Semantika i pragmatika reči*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Rosch, Eleanor (1975), “Cognitive Representations of Semantic Categories”, *Journal of Experimental Psychology: General*, 104/3, The American Psychological Association, Inc., 192–233.
- Rosch, Eleanor and Carolyn B. Mervis (1975), “Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories”, *Cognitive Psychology* 7/4, New York: Academic Press, Inc., 573–605.
- Šipka, Danko (1998), *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matica srpska, Odeljenje za književnost i jezik.
- Татић, Будислав (1985), *Биологија* (за I разред средње школе), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Taylor, John R. (1995), *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, New York: Oxford University Press.
- Tversky, Barbara and Kathleen Hemenway (1984), “Objects, Parts and Categories”, *Journal of Experimental Psychology: General*, 113/2, American Psychological Association, Inc., 169–193.

- Ungerer, Friedrich and Hans-Jörg Schmid (1996), *An Introduction to Cognitive Linguistics*, London and New York: Longman.
- Harley, Trevor A. (2001), *The Psychology of Language. From Data to Theory*, New York: Psychology Press Ltd.
- Wierzbicka, Anna (1985), *Lexicography and Conceptual Analysis*, Ann Arbor: Karoma Publishers Inc.
- Wierzbicka, Anna (1992), *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*, New York: Oxford University Press.
- Wierzbicka, Anna (2004), *Semantics: Primes and Universals*, New York: Oxford University Press.

РЕЧНИЦИ

Московљевић, Милош С., *Речник савременог српског језика с језичким саветником*, Београд: Гутенбергова Галаксија, 2000.

Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска, 2007.

Речник српскохрватског књижевног језика, I–VI, Нови Сад: Матица српска (I–III и Матица хрватска), 1967–1976.

Речник српскохрватског књижевног и народног језика, I–XVIII, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик, 1959–2010.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I–XXIII, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1881–1976.

* * *

Merriam-Webster Online Dictionary, Merriam-Webster Inc., www.merriam-webster.com [3. 4. 2003].

The American Heritage Dictionary of the English Language, Fourth edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 2000, www.bartleby.com/61/ [3. 4. 2003].

Webster Comprehensive Dictionary, International Edition, Vol. 1, Chicago: J. G. Ferguson Publishing Company, 1988.

Branislava Dilparić

CATEGORIES OF *FRUIT* AND *VEGETABLES*
Attributes and Definitions in Serbian

Summary

According to the results of an empirical investigation performed by E. Rosch and K. Mervis (1975), the prototype structures of the categories *FRUIT* and *VEGETABLES*, the two superordinate and neighbouring categories with no clear-cut boundaries between them, are formed by family resemblances. Each category has only two attributes ('(part of) a plant' and 'edible') which are common to all its members and yet not sufficient to define the category and separate it from other categories of edible (parts of) plants.

Through the analysis and comparison of a number of definitions for *FRUIT* and *VEGETABLES* (obtained in a questionnaire-based survey from a hundred native speakers of Serbian; taken from *Lexicography and Conceptual Analysis* by A. Wierzbicka; taken from five general dictionaries of the Serbian language), the author of this paper attempts to determine the group of attributes that could play a key role in differentiating the observed categories and to search for the most appropriate way to define the two categories in Serbian which would hopefully be acceptable to both modern (prototype) semantics and practical lexicography.

Key words: Prototype theory, superordinate category, family resemblance, attributes, *FRUIT*, *VEGETABLES*, definition, Serbian.